

פרק 2 - מבנה דמוגרפי

מקורות והגדרות

הערה כללית: מקור נתוני האוכלוסייה הוא הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). הלמ"ס עורכת אומדני אוכלוסייה לסוף שנה המבוססים על מפקדי אוכלוסין תקופתיים. בשנת 2008, הלמ"ס ערכה מפקד אוכלוסין בעקבותיו התקבלו נתונים מעודכנים על תושבי העיר. בקובץ מפקד האוכלוסייה נמצא שאוכלוסיית העיר נכון לתאריך 27.12.2008 עמדה על כ-402,600 תושבים. אומדן האוכלוסייה לסוף שנת 2008 נבנה על סמך מפקד האוכלוסין של אותה השנה והוא נכון לתאריך 31.12.2008 - על-פי אומדן זה היו בעיר כ-402,800 תושבים. בסך הכל אין הבדל משמעותי בין נתוני המפקד לבין נתוני האומדן, אך ראוי להיות ערים להבדלים הקיימים כאשר בוחנים את הלוחות השונים שמוצגים בפרק זה, היות שהנתונים מתייחסים בחלקם לנתוני מפקד ובחלקם מתייחסים לנתוני אומדן (בהתאם למידת הפירוט הגבוהה ביותר שקיימת בכל קובץ).

לוח 1: פרסומים סטטיסטיים

המקור לנתונים על ארץ ישראל, תל-אביב ויפו לשנת 1922 ולשנת 1931 הם מפקדים שנערכו ע"י ממשלת המנדט באותן שנים. הנתון על תל-אביב לשנת 1925 הוא ממפקד עירוני והנתון לשנת 1937 הוא אומדן עירוני. יתר הנתונים הם אומדנים של המשרד הסטטיסטי של ממשלת המנדט, למעט הנתונים על יפו בשנת 1937.
הנתונים בלוח הופיעו בפרסומים הבאים:

STATISTICAL ABSTRACT OF PALESTINE, 1937-38, 1944-45.

STATISTICAL HANDBOOK OF JEWISH PALESTINE, 1947. P. 46-47.

פרוייס, וואלטר. "פרקי סטטיסטיקה של תל-אביב". בתוך דרויאנוב, אלתר (עורך). ספר תל-אביב. תרצ"ו, עמ' 344-345.

יודפת, אריה. "פרקים בתולדות יפו וישובה היהודי". בתוך עיריית תל-אביב-יפו. ספר השנה 1971, עמ' 113.

לוחות 2-19: הלמ"ס

נתוני האוכלוסייה ומשקי בית לשנים 1948, 1961, 1972, 1983, 1995 ו-2008 מבוססים על מפקדי אוכלוסין. נתוני האוכלוסייה לשנים שבין מפקד למפקד מבוססים על אומדנים שנתיים לסוף כל שנה הנערכים על ידי הלמ"ס. רמת הדיוק של נתוני אוכלוסייה אלה פחותה מרמת הדיוק של נתוני אוכלוסייה מפקדיים או נתונים על מרכיבי הגידול של האוכלוסייה. על כן יש לנהוג זהירות בשימוש בנתונים אלה.

האוכלוסייה כוללת תושבים קבועים לרבות אלה אשר שהו בחו"ל אך נעדרו לא יותר משנה ברציפות, עולים ועולים בכוח, תושבים ארעיים ותיירים ששהו יותר משנה ברציפות.

גיל - מתייחס לשנים שלמות שמלאו לאדם עד תאריך האומדן.

יבשת מוצא - יבשת המוצא של ילידי חו"ל נקבעת לפי יבשת לידתם ושל ילידי ישראל, לפי יבשת לידת האב.

החלוקה של העיר - קיימת חלוקה אחידה של העיר לרבעים, תת רבעים ואזורים סטטיסטיים, המשותפת לעירייה וללשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שעודכנה לקראת מפקד 2008. בחלוקה זו נעשה שימוש גם בלוחות הכוללים נתונים לפי חלוקה גיאוגרפית לשנים מוקדמות יותר.

מטרופולין תל-אביב - אגד ערים תל-אביב מחולק ל-"טבעות" בהתאם למבנה הפנימי שלו, והטבעות מחולקות ל"גזרות". להלן רשימת היישובים העיקריים באגד ערים תל-אביב, לפי החלוקה לטבעות וגזרות שנערכה לקראת מפקד 1983. לקראת מפקד 1995, חלו שינויים בקביעת הגבולות והשם הוסב מ-"אגד ערים תל-אביב" ל-"מטרופולין תל-אביב". בין מפקד 1995 למפקד 2008 לא חלו שינויים בהגדרות מטרופולין תל-אביב. להלן ההגדרות:

גלעין, טבעות וגזרות	יישובים באגד ערים תל-אביב, מפקד 1983	יישובים במטרופולין* תל-אביב, מפקד 1995/מפקד 2008
<u>גלעין</u>	תל-אביב - יפו	תל-אביב - יפו
<u>טבעת פנימית</u> גזרה צפונית	-	גליל ים, הרצליה, כפר שמריהו, רמת השרון.
גזרה מזרחית	בני ברק, גבעתיים, רמת גן.	אור יהודה, בני ברק, גבעתיים, כפר אז"ר, קריית אונו, רמת אפעל, רמת גן, רמת פנקס.
גזרה דרומית	אזור, בת ים, חולון, מקווה ישראל.	אזור, בת-ים, חולון, מקווה ישראל.
<u>טבעת תיכונה</u> גזרה צפונית	גליל ים, הרצליה, כפר שמריהו, רמת השרון, רעננה.	גבעת חן, הוד השרון, כפר מל"ל, כפר סבא, רמות השבים, רעננה.
גזרה מזרחית	אור יהודה, גבעת שמואל, גני יהודה, גני תקווה, יהוד, כפר אז"ר, נווה אפרים, סביון, פתח תקווה, קרית אונו, רמת אפעל, רמת פנקס.	גבעת שמואל, גני יהודה, גני תקווה, יהוד, מגשימים, מעש, נווה אפרים, סביון, פתח תקווה.
גזרה דרומית	בית דגן, נחלת יהודה, ראשון לציון.	אחיעזר, באר יעקב, בית דגן, גנות, כפר חב"ד, לוד, משמר השבעה, ניר צבי, נס ציונה, קרית עקרון, ראשון לציון, רחובות, רמלה.
<u>טבעת חיצונית</u> גזרה צפונית	הוד השרון, כפר מל"ל, כפר סבא, רמות השבים.	אבן יהודה, געש, טייבה, טירה, כפר ויתקין, כפר יונה, מכמורת, משמר השרון, נתניה.
גזרה מזרחית	לוד, ראש העין, רמלה.	טירת יהודה, כפר סירקין, כפר קאסם, מכבים-רעות, ראש העין, שוהם.
גזרה דרומית	באר יעקב, מזכרת בתיה, נס ציונה, קרית עקרון, רחובות.	אשדוד, גדרה, יבנה, מזכרת בתיה.

* ראה מפת המטרופולין בהמשך.

מקורות השינוי (לוח 2.6) - השינוי שחל באוכלוסיית העיר נובע משלושה מקורות עיקריים: **ריבוי טבעי** - מספר הנולדים בעיר פחות מספר הנפטרים. **הגירה פנימית בין יישובים** - סך כל תנועת התושבים בתוך ישראל בין תל-אביב-יפו לבין שאר היישובים. מאזן הגירה פנימית בין יישובים הוא ההפרש בין נכנסים לבין יוצאים מהעיר, וערכו של מאזן זה חיובי או שלילי (מאזן חיובי, פירוש הדבר שמספר הנכנסים לעיר גדול ממספר היוצאים ממנה ומאזן שלילי פירוש

שמספר הנכנסים לעיר קטן ממספר היוצאים ממנה). **הגירה בין-לאומית** - זו תנועת הגירת התושבים בין תל-אביב-יפו לבין ארצות אחרות. בתנועה זו נכללים מהגרים שנכנסו לתל-אביב-יפו כעולים מכוח חוק השבות, תושבי העיר שיצאו ממנה לצורך מגורים בחו"ל ושוהים שם למעלה משנה, וכן תושבי העיר החוזרים מחו"ל לתל-אביב-יפו לצורך מגורים, לאחר שהות בחו"ל שלמעלה משנה. כל המקורות שצוינו לעיל מקורם בעיבודים שעורכת הלמ"ס מדי שנה ע"פ קבצים מינהליים של מדינת ישראל (קובץ מרשם התושבים וקובץ ביקורת הגבולות).

הערה: יש הבדל בין נתוני ההגירה הפנימית המופיעים בלוח 2.6 לבין נתוני ההגירה המופיעים בלוח 2.34 ואילך. נתוני ההגירה שמופיעים החל בלוח 2.34 ואילך עובדו על סמך תנועת התושבים מתוך העיר ואל העיר, כפי שנרשמה בקובץ מרשם התושבים של משרד הפנים. נתוני ההגירה שמופיעים בלוח 2.6 הם אותם הנתונים שמופיעים בלוח 2.34 ואילך לאחר שהופעל עליהם משקול בעקבות מפקד האוכלוסין משנת 2008. המשקול נחוץ משום שישנם פערים בין נתוני מרשם התושבים לנתוני האוכלוסייה בפועל (כפי שנמצאו במפקד 2008). מפקד האוכלוסין משנת 2008 בדק את האוכלוסייה בשטח לעומת האוכלוסייה הרשומה בקבצים המנהליים. על בסיס הפערים שנמצאו נבנו המשקולות. המשקולות מבטאות את הסיכוי של כל פרט להימצא או לא להימצא באזור לפי קבוצות גיל. כתוצאה מהפעלת שיטת חישוב זו, הנתונים עשויים להשתנות, וביניהם מאזני ההגירה השונים, וכן, הריבוי הטבעי.

בדומה למוסבר לעיל, גם בהתייחס לריבוי הטבעי של אוכלוסיית העיר יש פער בין הנתונים המדווחים בנוגע למקורות השינוי בלוח 2.6, לבין נתוני ריבוי הטבעי המפורטים ברמת האזורים השונים בעיר כדוגמת לוחות 2.27 ו-2.28. נוסף על כך, הנתון של הריבוי הטבעי שמופיע בלוח של מקורות השינוי (לוח 2.6) חושב לאחר עידכון הסופי של כלל הפטירות והלידות בקובצי משרד הפנים, ועל כן הוא נתון יותר מעודכן, בהשוואה לנתון של הריבוי הטבעי שמופיע בלוחות 2.27 ו-2.28. שהוא בגדר אומדן זמני. הבדל דומה נמצא גם בהתייחס להגירה בין-לאומית וההסבר לכך אף הוא קשור לאופן שיטת החישוב שהונהגה בעקבות מפקד האוכלוסין.

לוח 20: הלמ"ס, מרשם התושבים-משרד הפנים ע"מ / המרכז למחקר כלכלי וחברתי

קיימים שני מקורות לנתונים על מספר התושבים בעיר: (1) הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן הלמ"ס); (2) קובץ מרשם התושבים במשרד הפנים. קיימים הבדלים ניכרים בנתונים שמתקבלים משני המקורות, ההבדלים הם תוצאה של אופן בניית הקבצים ועדכונם:

1. הלמ"ס בונה את הקובץ על בסיס נתוני מפקד ומבצעת עדכונים שנתיים שלוקחים בחשבון מספר נולדים, נפטרים וניידות בין יישובים. לפי מפקד האוכלוסין משנת 2008 מספר תושבי תל-אביב-יפו עמד על כ-402,600 תושבים (לא כולל עובדים זרים).

2. קובץ מרשם התושבים כולל את כל אלה הרשומים כתושבי ת"א-יפו בתעודת זהות שלהם. ע"פ הנתונים שיש בידינו בהתבסס על קובץ זה מספר תושבי ת"א-יפו, נכון לדצמבר 2008 עמד על כ-479,800.

הפער בין קובץ מרשם התושבים לבין קובץ מפקד האוכלוסין עמד בשנת 2008 על כ-19%. יש לציין שבמהלך השנים האחרונות, הפער בין שני הקבצים (קובץ מרשם התושבים של משרד הפנים וקובץ הלמ"ס) עמד על כ-22%, אך בעקבות מפקד האוכלוסין משנת 2008 הפער הצטמצם בהשוואה לעבר.

קובץ מרשם התושבים של משרד הפנים הוא הקובץ הקובע לעניין מספר הרשמי של בעלי זכות הבחירה בעיר כשמדובר בבחירות מוניציפאליות או ארציות, וכן זהו הקובץ שקובע גם לגבי עניינים מינהליים נוספים. נתוני הלמ"ס משמשים אותנו כאומדנים לאמידה של גודלה ה"ריאלי" של אוכלוסיית העיר וזאת משום שנתונים מהימנים על מספר התושבים בעיר מתקבלים בעת ביצוע מפקד אוכלוסין הנערך ע"י הלמ"ס מתוקף צו ממשלתי (המפקד נערך בערך אחת לעשור).

לוחות 21-23: הלמ"ס

בעבר האוכלוסייה סווגה על-פי שתי הבחנות מרכזיות: יהודים ולא יהודים. סיווג חדש של האוכלוסייה הופעל ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה החל משנת 2000, כך שהאוכלוסייה ממוינת לשתי קבוצות עיקריות: יהודים ואחרים (יהודים, נוצרים שאינם ערבים ואלה ללא סיווג דת) וערבים (ערבים נוצרים, מוסלמים ודרוזים).

נתוני האוכלוסייה ומשקי בית לשנים 1972, 1983, 1995 ו-2008 מבוססים על מפקדי אוכלוסין. נתוני האוכלוסייה לשנים שבין מפקד למפקד מבוססים על אומדנים שנתיים לסוף כל שנה המחושבים על ידי הלמ"ס.

לוח 24: הלמ"ס

הנתונים של משקי בית לא כוללים את המתגוררים במוסדות ובמעונות הסטודנטים בעיר. כמו גם, הנתונים של משקי בית אינם כוללים דיירים במוסדות כגון: חניכי פנימיות, חולים בבתי חולים כרוניים, אסירים בבתי סוהר.

תיירים ותושבים שאינם אזרחי ישראל או ללא מעמד תושבות, שבמועד הקובע התגוררו במשקי בית עם אזרחים או תושבים ישראלים במשך שנה אחת ויותר מובאים בחשבון בספירת האנשים במשקי הבית.

הנתונים לגבי השנים שהן לא שנות מפקד מתקבלים מסקרי כוח אדם שנערכים ע"י הלמ"ס ומבטאים אומדנים המחושבים על-פי ממוצע שנתי.

משק בית - אדם אחד או קבוצת אנשים הגרים יחד בדירה אחת באופן קבוע ברוב ימות השבוע, ויש להם תקציב הוצאות משותף למזון. משק בית יכול לכלול אנשים שאינם קרובי משפחה.

לוח 25: המוסד לביטוח לאומי, מנהל המחקר והתכנון

משפחה חד-הורית - משפחה שבה הגידול היומיומי של הילדים בגיל 0-17 נעשה ע"י הורה אחד, שהינו רווק/ה, גרוש/ה, או אלמן/ה. כאשר ההורה הוא רווק/ה או גרוש/ה, ייתכן שיש השתתפות בגידול הילד, במידה זו או אחרת, של בן הזוג (אם/אב של הילד), שאינו חי במשק הבית.

לוחות 26-33: הלמ"ס

הנתונים על התנועה הטבעית - לידות חי ופטירות, מבוססים על הפרטים המופיעים בטפסי "הודעה על לידת חי", "הודעת פטירה" ו"הודעה על לידת עובר מת" הנמסרים למשרד הפנים ע"י האחראים במוסדות בהם ארעה הלידה או הפטירה, בהתאם לחוק. נתונים על נישואין וגירושין נמסרים ע"י המורשים לעריכת נישואין ועל ידי בתי-הדין הרבניים. הנתונים הם לפי שנת האירוע.

ריבוי טבעי - ההפרש בין מספר לידות חי ומספר פטירות.

פטירות תינוקות - תינוקות שנפטרו לפני מלאת שנה לחייהם.

הערה: יש לשים לב להבדלים בין נתוני ריבוי הטבעי כפי שמופיעים בלוחות הללו לבין נתוני ריבוי הטבעי שמתקבלים בחישוב מקורות השינוי (ראה לוח 2.6 וההסברים המפורטים שהובאו בתחילת ההגדרות וההסברים).

לוחות 34-55: הלמ"ס

הנתונים על הגירת האוכלוסייה הם אומדנים המבוססים על עיבודים שנעשו מקובץ השינויים כפי שנרשמו בקובץ מרשם התושבים במשרד הפנים (או קובץ ביקורת הגבולות, בהתייחס להגירה בין-לאומית), על-פי הודעות של התושבים על שינוי כתובת. הנתונים מתייחסים לשנת הרישום.

הגירה פנימית - כלל תנועת התושבים שמתרחשת בעיר הכוללת את ההגירה הפנימית בין היישובים ואת ההגירה הפנימית בתוך העיר.

הגירה פנימית בין יישובים - מתייחסת להגירה בין ת"א-יפו ליישובים אחרים, הכוללת: נכנסים לת"א-יפו, שבאו מיישובים אחרים בישראל ויוצאים מת"א-יפו, שעברו ליישובים אחרים בישראל.

הגירה פנימית בתוך ת"א-יפו - מתייחסת לתנועת תושבי העיר מאזור סטטיסטי אחד לאזור סטטיסטי אחר. מאזן ההגירה הפנימית בתוך העיר הוא "0" (אפס).

הגירה בין-לאומית - מתייחסת להגירה בין ת"א-יפו לארצות אחרות וכוללת: "עולים חדשים" בהשתקעות ראשונה, חוזרים מחו"ל שמתגוררים בעיר ויורדים לחו"ל שהתגוררו בת"א-יפו.

עולה - אדם הנכנס לישראל לשיבת קבע לפי חוק השבות או לפי חוק הכניסה. הנתונים בלוחות מתייחסים לעולים חדשים שעלו לארץ החל בשנת 1990.

הערה: יש לשים לב להבדלים בין נתוני ההגירה כפי שמופיעים בלוחות הללו לבין נתוני ההגירה שמתקבלים בחישוב מקורות השינוי (ראה לוח 2.6 וההסברים המפורטים שהובאו בתחילת פרק ההגדרות וההסברים).

1. גודל האוכלוסייה

הערה: מקור נתוני האוכלוסייה המובאים בפרק זה הוא הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). מספר תושבי העיר המעודכן ביותר הוא לסוף שנת 2009, אבל נתונים מפורטים יותר על אוכלוסיית העיר כגון: גיל, מין, אזור מגורים וכיו"ב, מעודכנים לשנת 2008 בלבד ומקורם במפקד האוכלוסין שהתבצע בשנה זו. יש לציין שנתוני מפקד האוכלוסין משנת 2008 מתייחסים לתמונת המצב שהייתה בעיר בתאריך 27.12.2008 והנתונים לסוף שנת 2008 מעודכנים לתאריך 31.12.2008 (4 ימים לאחר מכן). על-פי העידכון לסוף שנת 2008, היו בעיר כ-402,800 תושבים (מספר התושבים לפי מפקד האוכלוסין היה 402,600 תושבים). בפרק זה אנחנו נציג את הנתונים המפורטים ביותר בהתייחס לכל היבט, ועל כן לסירוגין יוצגו הנתונים ע"פ קובץ המפקד מהתאריך 27.12.2008, לסירוגין יוצגו הנתונים לסוף אותה השנה (שעל-פי המפקד) מהתאריך 31.12.2008 ואף יוצגו נתונים מעודכנים לסוף שנת 2009. הנתונים על אוכלוסיית העיר אינם כוללים את אוכלוסיית העובדים הזרים המתגוררים בעיר שמספרם נאמד בכמה עשרות אלפים.

על-פי האומדן לסוף שנת 2009, המבוסס על נתוני מפקד האוכלוסין משנת 2008, מספר תושבי העיר עמד על כ-403,700 תושבים. נתון זה מצביע על עלייה של כ-0.2% בהשוואה למספר התושבים שנמצא ע"פ מפקד האוכלוסין משנת 2008, שעמד על כ-402,600 תושבים. זהו מספר התושבים הגדול ביותר שנרשם אי פעם, כאשר השיא הקודם נרשם במפקד משנת 1961 כשאוכלוסיית העיר עמדה על כ-386,100 תושבים. מספר תושבי העיר נמצא במגמת עלייה מתמשכת החל במפקד משנת 1995, בו נרשמו בעיר כ-348,200 תושבים, כך שמספר התושבים גדל בין המפקד משנת 1995 לבין המפקד האחרון משנת 2008, בכ-16%.

חלקה של האוכלוסייה בת"א-יפו מכלל האוכלוסייה בישראל הלך והצטמצם עם השנים. מהתבוננות בנתוני שנות המפקד השונות ניתן לראות שבשנת 1961 אוכלוסיית העיר היוותה 17.7% מאוכלוסיית ישראל, בשנת 1972 אוכלוסיית העיר היוותה כ-11.6% מכלל האוכלוסייה בישראל, ב-1983 היא היוותה כ-8.1%, בשנת 1995 ירד השיעור ל-6.2% ובמפקד 2008 שיעורה עמד על כ-5.4% (לוח 2.2). עם זאת, החל בשנות ה-2000 ניתן להבחין בעצירת מגמת הירידה והתייצבותה על שיעור קבוע של כ-5.4%.

האוכלוסייה במטרופולין תל-אביב (לוחות 2.3 ו-2.4) מנתה בסוף 2009 כ-3,297,800 נפש בהשוואה לשנה לפני כן (שנת מפקד האוכלוסין 2008) בה היו במטרופולין כ-3,233,500 נפש - זהו גידול של כ-2.0%. בהשוואה לשנת מפקד האוכלוסין 1995, בה היו במטרופולין כ-2,460,300 נפש, גדלה האוכלוסייה במטרופולין תל-אביב בכ-34%. חלקה של האוכלוסייה בגלעין ת"א-יפו עמד על 12.2% מסך כל האוכלוסייה במטרופולין ת"א. חלקה של האוכלוסייה בגלעין ת"א-יפו הצטמצם בהדרגה במשך השנים מ-28.6% ב-1972 ל-12.2% בשנת 2009. כך גם לגבי האוכלוסייה בטבעת הפנימית, שחלקה מתוך המטרופולין תל-ביב ב-1995 היה 32.0% והוא ירד ל-26.5% ב-2009, בעוד שחלקה של האוכלוסייה בטבעת התיכונה, ובעיקר בטבעת החיצונית (הכוללת ישובים כגון: אבן יהודה, ראש העין, אשדוד וכו') עלה במהלך השנים הללו. הטבעת התיכונה והטבעת החיצונית כוללות את מרבית האוכלוסייה במטרופולין ת"א: 31.3% בטבעת התיכונה ו-30.0% בטבעת החיצונית.

תל-אביב-יפו היא העיר השנייה בגודלה בישראל, אחרי ירושלים שמנתה בסוף 2009 כ-773,000 תושבים ולפני חיפה שמנתה באותה השנה כ-265,600 תושבים (לוח 2.7).

השינויים באוכלוסיית העיר נובעים משלושה מקורות עיקריים (לוח 2.6): 1. הריבוי הטבעי של האוכלוסייה, קרי מספר הנולדים בהשוואה למס' הנפטרים - בסוף שנת 2009 נוספו לעיר כתוצאה מריבוי הטבעי כ-3,800 תושבים. 2. הגירה בין-לאומית, קרי הגירה של תושבים בין ארצות אחרות לבין תל-אביב-יפו. במרכיב זה נמצא שמקור חשוב לגידול האוכלוסייה הוא העלייה - אנשים שמהגרים לישראל מכוח חוק השבות ומשתקעים בעיר תל-אביב-יפו - בסוף שנת 2009 נוספו לעיר כ-1,700 תושבים עולים חדשים. 3. מאזן הגירה פנימית בין יישובים, קרי מעבר תושבים מתוך תל-

אביב-יפו אל יישובים אחרים בישראל בהשוואה לתושבים חדשים הנכנסים לעיר מיישובים אחרים בישראל. בנוגע למרכיב זה, נמצא שבסוף שנת 2009 היו יותר יוצאים מן העיר אל יישובים אחרים בישראל בהשוואה לנכנסים אליה, כך שהמאזן היה שלילי והוא עמד על כ-2,800- תושבים (ראה הגדרות והסברים).

אם כן, בסוף 2009 (בהשוואה לתחילת השנה) התווספו למניין העיר כ-900 תושבים, גידול של כ-0.2% במספר תושבי העיר, וזאת בהשוואה לגידול שנרשם בירושלים - כ-1.7% תושבים והגידול בחיפה - כ-0.5% תושבים.

ב-2009 מספר התושבים היהודים ואחרים (נוצרים שאינם ערבים, וללא סיווג דת) בת"א-יפו עמד על כ-387,900 (96.1% מכלל אוכלוסיית העיר) ומספר התושבים הערבים עמד על כ-15,800 (3.9% מכלל אוכלוסיית העיר) (לוחות 2.2 ו-2.21).

בחינה נפרדת של גודל האוכלוסייה לפי דת (לוח 2.2), יהודים בהשוואה ללא יהודים, מצביעה על שתי מגמות מקבילות באופיין:

1. האוכלוסייה היהודית הלכה והצטמצמה בצורה הדרגתית החל בשנות ה-70 וה-80. בשנת 1989 חל שינוי במגמה והאוכלוסייה היהודית החלה לגדול, ובמהלך מחצית הראשונה של שנות ה-90 גודלה של האוכלוסייה היהודית התייצב. במחצית השנייה של שנות ה-90 גודלה של האוכלוסייה היהודית בעיר שמר על יציבות מסוימת עם נטייה קלה לצמצום. החל בשנת 1999 ועד 2009 שוב השתנתה המגמה ואנו עדים לגידול מסוים באוכלוסייה היהודית, אם כי קצב הגידול השנתי הוא איטי יחסית ונע בין 0.2% לבין 2.0%. האוכלוסייה היהודית גדלה בין המפקד משנת 1995 לבין המפקד משנת 2008 בכ-12.6%.

2. האוכלוסייה שאינה יהודית גדלה בהתמדה ועד סוף שנות ה-80 אחוז הגידול נע בין 2.0% ל-3.5%, בשנה. בשנת 1990 חלה עלייה בקצב גידול האוכלוסייה, כך שבשנת 2003 האוכלוסייה הלא יהודית הכפילה את עצמה, בהשוואה לגודלה בשנת 1991, והיא עמדה על כ-28,200 נפש. באופן כללי האוכלוסייה הלא יהודית שמרה על אחוזי גידול שנתיים גבוהים למדי במהלך שנות ה-90, במיוחד בשנת 1999 בה אחוז השינוי עמד על 11.3%. מתחילת העשור, בשנת 2000 החל צמצום הדרגתי באחוז הגידול, מ-5.5% בשנת 2004 ל-1.5% בשנת 2009. האוכלוסייה הלא יהודית גדלה בין המפקד משנת 1995 לבין המפקד משנת 2008 בכ-70%.

2. התפלגות לפי גיל ומין

ע"פ נתוני מפקד האוכלוסין, מכלל האוכלוסייה בת"א-יפו בסוף 2008, 16.7% הם בגיל 0-14, 11.4% בגיל 15-24, 37.5% בגיל 25-44, 20.3% בגיל 45-64, ואילו אוכלוסייה בגיל 65 ומעלה מגיעים לכדי 14.1% (לוח 2.8 ו-2.9). ע"פ נתוני מפקד האוכלוסין, הגיל החציוני בת"א-יפו עומד על 34.0 בהשוואה ל-29.0 בישראל, כלומר אוכלוסיית העיר מבוגרת יותר בהשוואה לאוכלוסיית ישראל.

בתקופה שבין המפקדים, משנת 1995 ועד סוף שנת 2008, אוכלוסיית העיר גדלה בכ-16%. מעבר לגידול באוכלוסיית העיר, חלו שינויים משמעותיים בהרכב הגילאים (לוח 2.8). מחד גיסא, חל צמצום בקבוצות הגיל של ילדים וצעירים עד גיל 24 (מ-33.3% - 116.0 אלף תושבים ל-28.1% - 113.1 אלף תושבים), למרות שמספר הילדים בגילאי 0-14 עלה (מכ-62.5 אלף ילדים לכ-67.2 אלף ילדים). צמצום חל גם בקרב קבוצת הקשישים בגילאי 65+ (מ-18.3% - 63.8 אלף תושבים לכ-14.1% - 56.9 אלף תושבים). מאידך גיסא, חל גידול ניכר בקבוצת הבוגרים (גילאי 25-44), וגם בקבוצת המבוגרים בגילאי 45-64. בקבוצות הגילאים 25-44 חל הגידול מכ-101.7 אלף תושבים לכ-151.2 אלף תושבים, כלומר מ-29.2% ל-37.5%.

האוכלוסייה של היהודים ואחרים בת"א-יפו (לוח 2.22) מבוגרת במידה ניכרת בהשוואה לאוכלוסיית יהודים ואחרים בישראל: אחוז הילדים בגיל 0-14 בישראל - 25.3% בהשוואה ל-16.1% בת"א-יפו, בעוד שאחוז האוכלוסייה המבוגרת בגילאי 65+ בעיר גדול יותר בהשוואה לאחוז האוכלוסייה הזו בישראל: בישראל 11.3% ובת"א-יפו 14.5%. עם זאת, ניתן לראות כי קיימת מגמת צמצום בשיעור הקשישים בקרב אוכלוסיית היהודים והאחרים: בתחילת העשור האחרון (שנת 2000) שיעור בני 65+ עמד על כ-17.0%, בשנים שלאחר מכן הוא ירד בהדרגה עד ל-14.5% בשנת 2008.

ביטוי נוסף לכך שאוכלוסיית העיר מבוגרת בהשוואה לאוכלוסיית ישראל (בקרב היהודים והאחרים) הוא הגיל החציוני של אוכלוסייה זו: 34.4 בת"א-יפו לעומת 31.5 בישראל.

מבחינת כלל האוכלוסייה (יהודים ואחרים וערבים, לוח 2.9), עולה כי חל צמצום בשיעור בני 65+ בעיר - אחוז בני 65+ ירד לאורך השנים: ב-1995 עמד על 18.3% בעוד שב-2008 הוא עמד על 14.1%. גם הגיל החציוני ירד לאורך השנים (הירידה הזו בולטת במיוחד כאשר בוחנים תקופת זמן ארוכה יותר)- הגיל החציוני היה 35.8 שנים ב-1983, 34.9 שנים ב-1995 ו-34.0 שנים ב-2008. בעשור האחרון אין שינוי בגיל החציוני, והוא עומד על 34 שנים.

בהתייחס למין, נמצא כי בדרך כלל נולדים יותר זכרים (51.0%), אך שיעורי התמותה של הזכרים גבוהים יותר משל הנקבות, בייחוד בגילים המבוגרים. על כן, בגילים הצעירים יש יותר בנים מאשר בנות, ובגילים המבוגרים היחס מתהפך ויש יותר נשים מאשר גברים. מכאן שאחוז הגברים קטן עם העלייה בגיל. מהתרשים המתאר את התפלגות האוכלוסייה לפי מין וגיל (בהמשך, אחרי לוח 2.8) ניתן ללמוד יותר על יחס המינים באוכלוסייה. באופן כללי, עד גיל 45 לכל 100 גברים יש במוצע 98 נשים, למעט הקבוצה בגילאי 20-29. היחס הזה מתהפך החל בקבוצת הגיל 45-49 והוא גדל באופן משמעותי בגילאים 60-69, ובמיוחד בגילאים המבוגרים יותר החל בגיל 70 ומעלה: בגילאי 45-49 יש 102 נשים לכל 100 גברים, בגילאי 60-69 המספר עולה ל-125 נשים במוצע לכל 100 גברים, ובגילאי 74-77 עולה היחס ל-137 ועד 155 נשים במוצע לכל 100 גברים בגיל 75 ומעלה.

3. התפרסות האוכלוסייה

בתקופה שבין 1983 ו-2008 (שנות מפקד) חלו שינויים בהתפרסות האוכלוסייה באזורי העיר השונים: חלקה של האוכלוסייה בעבר הירקון גדל - ברובע 1 מ-10.3% ל-12.8% וברובע 2 מ-10.3% ל-12.2% (לוח 2.11). חלקה של האוכלוסייה במרכז העיר ברובע 5 אף הוא גדל, מ-7.2% ל-9.3%. שיעור התושבים הגרים במרכז ברובע 6 יציב לאורך השנים: 1.2% ב-1983, 1.1% ב-1995 ו-1.2% ב-2008. היציבות נשמרה גם ברובע 3 (הצפון הישן) - 15.5% לעומת 15.2% וגם ברובע 8 (דרום העיר) - מ-7.6% ל-7.2%. בשאר אזורי העיר חל צמצום: בצפון (הצפון הישן והחדש) חלה ירידה מסויימת באחוז התושבים מכלל תושבי העיר בעיקר ברובע 4 - מ-12.6% ל-11.0%, ביפו (רובע 7) חל צמצום - מ-14.1% ל-11.4% וברובע 9 (מזרח העיר) מ-21.2% ל-19.7%.

באופן כללי, האוכלוסייה בעבר הירקון ברובע 1 ובצפון החדש ברובע 4 "זקנה" יחסית (הגיל החציוני הוא 37.0 שנים ו-36.0 שנים, בהתאמה). גם בעבר הירקון ברובע 2 ובדרום-מזרח העיר, רובע 9 האוכלוסייה מבוגרת יותר (הגיל החציוני הוא 35.0). ביפו - רובע 7, האוכלוסייה מעט צעירה יותר בהשוואה לכל העיר (הגיל החציוני הוא 33.0), בעוד שבצפון הישן - רובע 3 ובמרכז העיר - רבעים 5 ו-6, האוכלוסייה היא צעירה יותר (הגיל החציוני כ-32.0 שנים). הרובע הצעיר ביותר הוא רובע 8 בדרום העיר ובו הגיל החציוני עומד על 31.0 שנים. דבר זה נובע בעיקר מהשיעורים הגדולים של ילדים וצעירים עד גיל 34, בשילוב עם שיעורים נמוכים של בני 65 ומעלה (לוח 2.13).

בשני העשורים האחרונים חלה הצערה משמעותית של האוכלוסייה במרכז העיר, במיוחד ברובע 5: הגיל החציוני ירד מ-53.4 שנים ב-1983 ל-32.0 ב-2008. תהליך דומה התרחש בצפון העיר (הצפון הישן והחדש), במיוחד ברובע 3, בו ירד הגיל החציוני מ-56.4 שנים ב-1983 ל-32.0 ב-2008.

4. אוכלוסייה לפי מוצא ומצב משפחתי

חלקם של יוצאי אסיה-אפריקה (ילידי חו"ל וכאלה שאביהם ילידי חו"ל) בקרב האוכלוסייה היהודית בעיר ב-2009 עמד על 24.0% ושל יוצאי אירופה-אמריקה (ילידי חו"ל וכאלה שאביהם ילידי חו"ל) על 38.3%, שאר התושבים - 37.7%, הם ילידי ישראל (שאביהם אף הוא נולד בישראל). מקרב כלל האוכלוסייה היהודית בעיר, כ-73.0% הם ילידי ישראל ומתוכם למעלה ממחצית (כ-52.0%) הם דור שני בישראל, קרי אביהם ילידי ישראל (שנתון סטטיסטי למ"ס, מסי' 60, לוח 2.23). בקרב כלל תושבי העיר שנולדו בעיר, חלקם של התושבים שאביהם נולד בישראל גדל בתקופה שבין מפקד 1983 לבין 2009 בכ-22% (ב-1983 עמד אחוז ילידי ישראל על כ-15.4%).

במהלך השנים, מאז מפקד 1995, אחוז הרווקים והרווקות בעיר גדל, במיוחד בולט הדבר בקרב קבוצות הגיל הצעירות בגילאי 25-34. לפי נתוני המפקד 2008 (לוחות 2.18 ו-2.19), בקרב אוכלוסיית הגברים בגיל 25-34 כ-72% היו רווקים (לעומת כ-54% ב-1995), ובאותה קבוצת גיל בקרב הנשים כ-

60% היו רווקות (לעומת כ-42% ב-1995). כלומר, מאז 1995 אחוז הרווקים הרווקות בקבוצת גיל זו גדל בכ-20% בשתי הקבוצות.
בסה"כ, אחוז הרווקים מקרב הגברים בגילאי 15 ומעלה בעיר עמד ב-2008 על כ-45%, ובקרב הנשים בגילאי 15 ומעלה, אחוז הרווקות נמוך יותר והוא עמד ב-2008 על כ-37%.

5. אוכלוסייה ערבית

בשנת 2009 מנתה האוכלוסייה הערבית בעיר (מוסלמים, נוצרים-ערבים ודרוזים) כ-15,800 נפש בהשוואה לכ-15,300 בשנת מפקד האוכלוסין 2008. כלומר, הגידול השנתי של האוכלוסייה הערבית בעיר עמד בשנה האחרונה על כ-3.3%. יש לציין שלפי אומדן האוכלוסייה ערב המפקד, היו בעיר כ-17,300 תושבים ערבים. למרות שמספר התושבים הערבים שעודכן בעקבות המפקד משנת 2008 הצטמצם בהשוואה לאומדנים משנים קודמות שהיו מבוססים על מפקד 1995, הגידול השנתי לאחר העידכון דומה לגידול השנתי שנרשם לפניכן, שהיה בתחילת העשור האחרון סביב 3%.
התפלגות האוכלוסייה הערבית לשנת 2009 לפי דת מראה כי רוב רובה של האוכלוסייה הערבית היא מוסלמית - כ-80%. כ-20% מהאוכלוסייה הערבית בעיר הם נוצרים ופחות מ-1% מהאוכלוסייה הזו הם דרוזים. החלק הארי של האוכלוסייה הערבית, כ-13,300 (כ-84%), מתגוררים ברובע 7 ביפו.

6. משקי בית

בקרב תושבי העיר, עמד מספר משקי הבית על-פי נתוני מפקד משנת 2008 על כ-187,500 עם 2.1 נפשות בממוצע למשק בית; במפקד משנת 1995, מספר משקי הבית בקרב תושבי העיר עמד על 149,100 עם 2.3 נפשות בממוצע למשק בית. כלומר, בשנת 2008 גדל מספר משקי הבית בהשוואה לשנת 1995 בכ-26%. למרות שמספר משקי הבית בת"א-יפו עלה לאורך השנים, ממוצע הנפשות למשק הבית במגמה איטית של ירידה - מ-2.3 נפשות בשנת 1995 ל-2.1 בשנת 2008.

לפי נתוני המפקד משנת 2008, כ-41% מכלל משקי הבית הם משקי בית של נפש אחת ועוד כ-31% ממשקי הבית הם משקי בית של 2 נפשות. כלומר, למעלה מ-70% ממשקי הבית בעיר הם משקי בית קטנים של נפש אחת או שתי נפשות, בהשוואה לישראל בה כ-45% ממשקי הבית הם משקי בית קטנים של נפש אחת או שתי נפשות.

7. משפחות חד הוריות

בת"א-יפו נמנו בסוף 2009 9,842 משפחות חד-הוריות שמהוות 21.3% מסה"כ המשפחות עם ילדים בעיר (לוח 2.25). מספר המשפחות החד-הוריות בעיר גדל לאורך השנים. בעשור האחרון, מאז שנת 2000 שבה היו 8,341 משפחות חד-הוריות בעיר, חלה עלייה של כ-18% במספרן. לפי הנתונים משנת 1992 (השנה הראשונה לגביה קיים מידע לגבי משפחות חד-הוריות בת"א-יפו) היו בעיר כ-4,600 משפחות חד-הוריות שהיו כ-10.1% מסה"כ המשפחות עם ילדים. כלומר, מספר המשפחות החד-הוריות ב-2009, גדל פי שניים בהשוואה לתחילת שנות ה-90.

בישראל היו בדצמבר 2009, 127,895 משפחות חד-הוריות (בהשוואה ל-125,385 משפחות בסוף 2008), המהוות 12.5% מכלל המשפחות עם ילדים בארץ. כלומר, בהשוואה לרמה הארצית, השכיחות היחסית של משפחות חד-הוריות בת"א-יפו גדולה פי 1.7 מזו שבשראל.

בקרב המשפחות עם 1-2 ילדים בעיר, אחוז המשפחות החד-הוריות מגיע ל-24.0% ואילו בקרב משפחות עם 3 ילדים או עם 4 ילדים ויותר אחוז המשפחות החד-הוריות הוא 11.1% ו-8.9%, בהתאמה. ממוצע הילדים במשפחות חד-הוריות בעיר הוא 1.53 (בישראל בשנת 2009 - 1.67) ומספר זה קטן יותר מאשר מספר הילדים הממוצע בקרב כלל המשפחות עם ילדים בעיר העומד על 1.84 (נתונים נוספים ראה/י בפרק 12, לוח: "משפחות וילדים המקבלים קצבת ילדים, לפי מספר הילדים במשפחה"). למרבית המשפחות החד הוריות (כ-61%) יש ילד אחד בלבד.

התפלגות המצב המשפחתי של ההורה במשפחות חד-הוריות בעיר היא כדלהלן: כ-37% רווקה, כ-58% גרושה וכ-6% אלמן. יש לציין כי בשנת 1992 אחוז המשפחות החד-הוריות שבראשן עמד

רווקה/ה היה נמוך בצורה ניכרת ועמד על 24.2%. רובן המכריע של המשפחות החד-הוריות בעיר הן בראשות נשים כ-96% (בדומה לישראל).

8. תנועה טבעית

החל בשנת 2001 נרשמה מגמת עלייה במספר הלידות בעיר (לוח 2.26). בשנת 2008 מספר לידות החי הגיע ל-7,908 (מתוכן 7,473 בקרב היהודים והאחרים) ובשנת 2009 מספר לידות החי גדל לכדי 8,158 לידות (מתוכן 7,707 בקרב אוכלוסיית היהודים והאחרים). מאז תחילת שנות ה-2000, בקרב האוכלוסייה הערבית ישנה יציבות במספר לידות החי עם תנודות קלות, כך שבשנת 2009 היו 451 לידות בקרב אוכלוסייה זו.

משנת 2005 החלה מגמת ירידה במספר הפטירות. בשנת 2005 נרשמו כ-3,700 פטירות, מספר שהצטמצם לכדי כ-3,200 פטירות בלבד בשנת 2009. בהתייחס להרכב הגילי של הנפטרים, מתוך סה"כ הנפטרים ב-2009, למעלה ממחצית (כ-72%) היו בגילאי 80 ומעלה, כאשר כ-24% מכלל הפטירות היו בקבוצת הגיל 90 ומעלה (לוח 2.31).

באופן כללי, לאורך השנים הריבוי הטבעי גדל (מספר לידות חי פחות מספר פטירות), במיוחד לאור הגידול בריבוי הטבעי בקרב קבוצת היהודים והאחרים. בשנת 2009 הנתונים של כלל האוכלוסייה מראים כי הריבוי הטבעי עמד על כ-5,000 נפשות (לוח 2.26). נתון זה מצביע על עלייה בריבוי הטבעי לאורך השנים. למשל, בהשוואה לשנת 2000, בה הריבוי הטבעי היה 2,065 נפשות, חלה עלייה של כ-142%.

בהתייחס לריבוי הטבעי בקרב קבוצת היהודים והאחרים, הרי שלגבי קבוצה זו מדובר בעלייה משמעותית מאד בריבוי הטבעי בהשוואה לשנת 2000 - עלייה של קרוב ל-170% (ב-2000 עמד הריבוי הטבעי על כ-1,700 נפשות בעוד שבשנת 2009 עמד הריבוי הטבעי על כ-4,580 נפשות). הריבוי הטבעי בקרב האוכלוסייה הערבית מאופיין ע"י תנודות קלות של עלייה וירידה. בשנת 2009 חלה עלייה קלה של כ-3% בהשוואה לשנת 2008 (הריבוי הטבעי ב-2009 עמד על 390 נפש בהשוואה לריבוי הטבעי ב-2008 שעמד 380 נפש). בשנת 2008 הייתה קפיצה גדולה יחסית באחוז הגידול בהשוואה לשנים הקודמות - בשנה זו נרשמה עלייה של כ-15% בהשוואה לשנים 2006-2007 (בשנים הללו עמד הריבוי הטבעי על 331 ו-332 נפש, בהתאמה).

שיעור הלידות ל-1,000 תושבים בקרב היהודים והאחרים עמד ב-2009 על 19.9 בהשוואה ל-28.9 בקרב הערבים (לוח 2.26). ההבדל נובע הן ממבנה הגילים הצעיר יותר, והן מרמת הפריור הגבוהה יותר של האוכלוסייה הערבית בעיר. עם זאת, מתחילת העשור מסתמנת מגמה של צמצום הדרגתי בפער שבין שתי האוכלוסיות, כך שהשיעורים בקרב אוכלוסיית היהודים והאחרים עלו (מ-16.1 בשנת 2000 ל-19.9 בשנת 2009) בעוד שהשיעורים בקרב האוכלוסייה הערבית ירדו (מ-31.3 בשנת 2000 ל-28.9 בשנת 2009).

בפטירות התמונה הפוכה: שיעור הפטירות ל-1,000 תושבים באוכלוסיית היהודים והאחרים גבוה מאשר באוכלוסייה הערבית - בעיקר בגלל מבנה הגילים המבוגר יותר באוכלוסיית היהודים והאחרים; הנתונים לשנת 2009 מראים כי שיעור הפטירות ל-1,000 איש באוכלוסייה הממוצעת הרלוונטית הוא 8.1 ו-3.8, בהתאמה. עם זאת, לאורך השנים, בקרב אוכלוסיית היהודים והאחרים חל צמצום הדרגתי בשיעורי התמותה (משיעור של 11.1 בתחילת העשור בשנת 2000, לשיעור של 8.1 בשנת 2009) וזאת כנראה, בעקבות מגמת ההצטמצמות ההדרגתית שחלה בקבוצה הזו.

באשר ללידות חי לפי גיל היולדת, כ-6% מהלידות בקרב נשים יהודיות ב-2009 היו אצל נשים עד גיל 24, כ-22% בגיל 25-29, כ-43% בגיל 30-34 וכ-29% בגיל 35 ומעלה (לוח 2.29). אנו עדים למגמה מתמשכת של צמצום בחלקן היחסי של הלידות אצל נשים צעירות, ועלייה - אצל נשים מבוגרות יותר, בעיקר בטווח גילאי +30: לדוגמה, בתקופה שבין 1980 לבין 2009 ירד חלקן של הלידות אצל נשים יהודיות עד גיל 24 מכ-34% לכ-6%, ואילו חלקן של הלידות אצל נשים בגיל 30 ומעלה עלה מכ-30% לכ-72%. תהליך דומה, דהיינו, עלייה הדרגתית בגיל היולדות עם השנים, קיים גם בקרב נשים לא יהודיות, אף-על-פי שהן יולדות בגיל צעיר יותר בהשוואה לנשים יהודיות.

באוכלוסייה היהודית, קיימים הבדלים ניכרים בגיל היולדת בין קבוצות המוצא השונות (לוח 2.30). עם זאת, הבדלים אלה נוטים להצטמצם במשך השנים. לשם השוואה, לפני כשני עשורים, אחוז

הלידות לנשים ילידות ישראל עד גיל 25 עמד על כ-37% אצל יולדות שאביהם יליד אפריקה, על כ-28% אצל יולדות שאביהם יליד אסיה ועל כ-14% אצל יולדות שאביהם יליד אירופה-אמריקה. ב-2009, אחוז הלידות אצל נשים ילידות ישראל עד גיל 25 עמד על כ-5% אצל יולדות שאביהם יליד אפריקה, על כ-4% אצל יולדות שאביהם יליד אסיה עמד על כ-3% ועל כ-5% אצל יולדות שאביהם יליד אירופה-אמריקה, כלומר אין הבדלים בין קבוצות המוצא השונות, ובכל הקבוצות חלה ירידה דרמטית בילודה בקרב קבוצות הגיל הצעיר (עד גיל 25).

בעשור האחרון (מאז 1999), מחישוב האחוז של הלידות בכל רובע מסך כל הלידות עולה כי חל גידול באחוז הלידות בצפון העיר ובמיוחד ברובע 4 בצפון החדש (עלייה של כ-79%), ברובע 2 ורובע 1 בעבר הירקון (עלייה של כ-65% ו-60%, בהתאמה) וברובע 3 בצפון הישן (עלייה של כ-50%). יש לציין שבשנת 2008 חלה עלייה משמעותית בלידות שהיו ברובע 4 בצפון החדש (החישובים לעיל נעשו על בסיס לוח 2.27).

באופן כללי ניתן להצביע על עלייה בריבוי הטבעי לאורך השנים במרבית הרבעים בעיר, במיוחד ברבעים 1-5. העלייה המשמעותית ביותר חלה ברובע 3: בתחילת שנות ה-90 הריבוי הטבעי היה שלילי ונמוך במיוחד בהשוואה לשאר הרבעים. עם השנים מגמה זו הפכה לחיובית, כך שברובע זה נרשם ריבוי טבעי מן הגבוהים בהשוואה לשאר הרבעים (לוח 2.29).

9. נישואין וגירושין

בשנת 2008 נרשמה עלייה במספר החתונות והכלות, כך שהיו 3,897 חתונות ו-3,663 כלות, בהשוואה לשנת 2007 בה היו 3,524 חתונות ו-3,374 כלות. באופן כללי, לאורך השנים שיעורי הנישואים בקרב הנשים ובקרב הגברים יציבים, עם נטייה לעלייה הדרגתית החל בשנת 2003. בשנת 2008 שיעורי הנישואים בת"א-יפו (ל-1,000 נפש באוכלוסייה ממוצעת של גברים ונשים בגיל 15 ומעלה), עמדו על 25.4 בקרב הגברים ו-21.8 בקרב הנשים (לוח 2.32). מגמה שמאפיינת את אוכלוסיית הנישואים והנישואות היא שלאורך כל השנים נמצא שיעורי הנישואות קטן משיעור הנישואים.

תמונה דומה עולה גם מבחינת מספר המתגרשים בקרב האוכלוסייה היהודית בעיר (לוח 2.33). גם בקרב המתגרשים והמתגרשות נרשמת מגמה יציבה בשיעורם, למרות שבשנת 2008 חלה עלייה מסוימת בנתונים אלה בקרב הגברים. ב-2008 היו 1,071 גברים שהתגרשו ו-902 נשים שהתגרשו (בשנת 2007 היו 930 גברים שהתגרשו ו-799 נשים שהתגרשו). ב-2008 עמד שיעור הגירושין (ל-1,000 נפש באוכלוסייה ממוצעת של גברים ונשים בגיל 15 ומעלה) על 7.0 בקרב הגברים ועל 5.4 בקרב הנשים. בהמשך למגמת הנישואים ונישואות, הרי שלאורך השנים ניתן לראות שגם שיעורי המתגרשות נמוכים בהשוואה לשיעורי המתגרשים.

10. הגירת האוכלוסייה

הערה: נתונים של כלל ההגירה בעיר (מאזן ההגירה, מס' הנכנסים ומס' היוצאים מהעיר) וכן מאזן ההגירה הבין-לאומי (עולים ויורדים מן העיר לחו"ל) המעודכן ביותר הוא לסוף שנת 2009, אבל נתונים מפורטים יותר על נידות אוכלוסיית העיר לפי גיל, מין, אזור מגורים וכיו"ב, מעודכנים לשנת 2008 בלבד.

הגירה פנימית בין יישובים לבין תל-אביב-יפו

בהתייחס להגירה הפנימית בין היישובים לאורך השנים, בתל-אביב-יפו נרשמה מגמה של הגירה שלילית, כלומר מאזן ההגירה בין יישובים היה שלילי - נכנסו לעיר פחות תושבים מיישובים אחרים בישראל, בהשוואה לתושבים שיצאו מהעיר ליישובים אחרים בישראל. יש לציין שבשנת 2003, לראשונה מזה מספר עשורים נרשם שינוי במגמה כך שמאזן ההגירה הפנימית בין יישובים היה חיובי, נרשם מספר רב יותר של נכנסים לעיר בהשוואה למספר היוצאים ממנה (מאזן ההגירה הפנימית עמד על 232 תושבים). אומנם המאזן נשמר חיובי, אך הוא החל להצטמצם בהדרגתיות ובשנת 2007 הוא הגיע לכדי 490 תושבים בלבד. בהמשך למגמה זו, על-פי הנתון לסוף שנת 2008, מאזן ההגירה בין יישובים הפך לשלילי ועמד על כ-3,200 - תושבים (ע"פ

הנתון המעודכן לסוף שנת 2009 שאינו מפורט לפי קבוצות גיל ואזורים בעיר אף המאזן שלילי יותר ועומד על כ-4,100 (תושבים).

מבדיקת דפוס הניידות בין יישובים, לפי מחוז המוצא של המשתקעים ולפי מחוז היעד של העוזבים, עולה התמונה הבאה:

א. בדרך כלל, היקף הניידות אל תוך ת"א-יפו וממנה גדל ככל שהמחוז קרוב יותר אליה מבחינה גיאוגרפית. לפיכך, ב-2008 כ-31% מהנכנסים באו ממחוז המרכז, ועוד כ-29% ממחוז תל-אביב. מקרב היוצאים, כ-36% עברו ליישובים במחוז המרכז, וכ-40% ליישובים במחוז תל-אביב.

ב. בשנת 2008, מאזן ההגירה הפנימית בין יישובים בנוגע לת"א-יפו היה חיובי ביחס למחוזות המרוחקים ושלילי ביחס למחוזות הקרובים - מחוז המרכז ומחוז תל-אביב (לוח 2.44). המשמעות היא שנכנסים הרבה יותר תושבים לתל-אביב-יפו מהמחוזות המרוחקים מאשר תושבים שיוצאים מתוך העיר אל ערי המחוזות הללו, בעוד שמהערים הסמוכות לתל-אביב-יפו (ערים במחוז תל-אביב ובמחוז המרכז), נכנסים פחות תושבים לעיר בהשוואה לתושבים שיוצאים מתל-אביב-יפו אל ערים שבמחוז תל-אביב ובמחוז המרכז.

כ-52% מהנכנסים לעיר ת"א-יפו היו בגילאים הצעירים 25-34 וכ-38% מהיוצאים ממנה היו בגיל זה (לוחות 2.41 ו-2.39). האפקט הכולל של הניידות בין יישובים פועל בכיוון של הצערתה המתונה של אוכלוסיית העיר, היות שהמאזן החיובי הגבוה ביותר ניתן למצוא בקרב אוכלוסיות הניידים בגילאי הצעירים (15-24 ו-25-29). סה"כ המאזן בשתי הקבוצות הוא חיובי ועומד על 4,034 תושבים לעומת שאר קבוצות הגיל שלגביהם המאזן הוא שלילי ועומד על 7,218 תושבים (לוח 2.39). בהגירה הפנימית בין יישובי ת"א-יפו "מפסידה" משפחות עם ילדים (ההסקה שמדובר במשפחות נובעת מההנחה שילדים אינם עוברים לבדם בין היישובים, אלא בליווי הוריהם): ב-2008, מאזן הניידות באוכלוסייה שגילה 0-14 היה שלילי ועמד על 2,857 תושבים. לעומת זאת, ת"א-יפו "מרוויחה" אוכלוסיית צעירים בגילים 15-24 ו-25-29 שרובם הגדול רווקים - מאזן הניידות בקרב אוכלוסיות אלה עמד על 1,160 ו-2,874 תושבים, בהתאמה (לוח 2.39).

הגירה פנימית בתוך היישוב (תל-אביב-יפו)

בנוסף להגירת התושבים שקיימת בין היישובים בישראל לבין העיר תל-אביב-יפו, קיימת הגירת תושבים בתוך העיר עצמה - תושבים שעוברים מקום מגורים בתוך העיר. מספר התושבים שמהגרים בתוך ת"א-יפו עמד על 25,844 ב-2008 (לוח 2.37, 2.42 ו-2.43), מספר גבוה יחסית של תושבים המעתיקים את מגוריהם ממקום אחד למשנהו בעיר. היקף ההגירה בתוך העיר בקרב האוכלוסייה היהודית בתקופות 1984-1989 היה נמוך יחסית (13,600-15,400), בהשוואה לשנים שלאחר 1990 (בין 18,100-21,000). הגידול בהגירה בתוך העיר שהחל ב-1990, מוסבר בעיקר ע"י הניידות הרבה המאפיינת את העולים החדשים (עולי בריה"מ לשעבר שהחלו להגיע בתחילת שנות ה-90) שנוטים לשנות את מעונם לעיתים תכופות בשל תהליך ההסתגלות והקליטה בעיר. לאחר שנות ה-90, מגמת ההגירה בתוך העיר גדלה עוד יותר וייתכן שהסיבה למגמה זו היא תוצאה של סיום בנייתן של יחידות דיור חדשות שנבנו במרבית רובעי העיר, ובמיוחד בעבר הירקון. תתכנה סיבות נוספות לעלייה בהיקף ההגירה שבתוך העיר, סיבות הקשורות בגידול הניכר שחל במספר התושבים הצעירים בגילאים 25-34 בעיר - אוכלוסייה זו מתאפיינת במעברים תכופים ממקום למקום בשל היעדר זירה הנמצאת בבעלותם, הצעירים הללו נמצאים במעגלי חיים שמשפיעים על מעברם ממקום למקום כגון: לימודים, הקמת משפחה, בחירת קריירה וכו'.

אחוז התושבים שניידים בתוך ת"א-יפו מקרב כלל אוכלוסיית העיר עמד בשנת 2008 על כ-6.4%. מהנתונים עולה שמכלל האוכלוסייה הניידת בתוך העיר (25,844), רק כ-2.9% עברו מהדרום (רבעים 7-9) לצפון (רבעים 1-4) וכ-4.3% מהצפון לדרום. באופן כללי הנטייה של תושבי הצפון והדרום שמעתיקים את מעונם בעיר היא להישאר בתוך אזור מגוריהם, דבר זה בולט במיוחד ברובע 2, ברובע 7 וברובע 9 בהם אחוז ההשארות ברובע הוא למעלה מ-70%.

נתוני הניידות בעיר הכוללים את התנועה בין היישובים וזאת שבתוך העיר, מצביעים על כך שתנועת הניידות היא בעלת היקפים גדולים, בין אם מדובר ביוצאים ובין אם מדובר בנכנסים. סך כל האוכלוסייה בנוגע להגירה פנימית בין היישובים ובתוך היישוב מהווה כ-17% מכלל תושבי העיר בשנת 2008 (סה"כ יוצאים מהעיר ועוד סה"כ נכנסים לעיר ועוד סה"כ המעתיקים את מגוריהם בתוך העיר - 68,320 איש). נתונים אלה מראים שאחוז ניכר מתושבי העיר נמצא בתזוזה הקשורה

למקום המגורים, קרי העיר תל-אביב-יפו מאופיינת ע"י תהליכים של שינוי דמוגרפי משמעותי במהלך השנה.

הגירה בין-לאומית

בנוסף להגירת התושבים בתוך ישראל, קיימת הגירת תושבים בין-לאומית ובה משתתפות שלוש קבוצות עיקריות: עולים חדשים - מהגרים חדשים הנכנסים לעיר בשנה נתונה; יורדים לחו"ל - תושבי העיר שעוזבים את העיר ליותר משנה ברציפות; וחוזרים מחו"ל - תושבי העיר שחוזרים העירה לאחר שהות בחו"ל שנמשכה יותר משנה אחת ברציפות. מסך כל הכניסות והיציאות של הקבוצות הללו בשנה נתונה מתקבל מאזן הגירה של העיר. בתל-אביב-יפו בשנת 2008, מאזן ההגירה היה חיובי ועמד על כ-458 תושבים. החל בשנת 2004, מאזן ההגירה נשמר חיובי, אם כי הוא בעל כוח שינוי קטן באופן יחסי, כיוון שהוא מוסיף בכל שנה מאות בודדות של תושבים למניין הכולל של אוכלוסיית העיר (לוח 2.50).

מאזן הגירה כולל

מאזן ההגירה הכולל מורכב ממאזן ההגירה הפנימית (בין היישובים ובתוך היישוב) ממאזן הגירה בין-לאומי (תושבים יורדים ותושבים חוזרים מחו"ל) ומעולים חדשים (לוח 2.49). מאזן הניידות הכולל מבטא את ההשפעה המשולבת של כל תנועות התושבים מתוך העיר ואל תוך העיר בשנה נתונה. מאזן הניידות הכולל ב-2008 היה שלילי ועמד על 2,726 - תושבים. באופן כללי, החל בשנת 2000, נרשמה מגמה של מאזנים חיוביים (פרט לשנת 2002 בה המאזן היה שלילי - 967 - תושבים). למרות המגמה החיובית המאזן הלך והצטמצם, וזאת בשל צמצום מאזן ההגירה הפנימית בין יישובים. בשל מגמה זו, בשנת 2008 נרשם לראשונה בעשור האחרון, מאזן הגירה כולל שלילי.

11. עולים חדשים

הערה: על-פי נתוני אומדן האוכלוסייה לסוף שנת 2008 המבוסס על נתוני מפקד האוכלוסין מאותה השנה, בעיר תל-אביב-יפו יש כ-50,300 עולים חדשים שעלו לישראל החל בשנת 1990. מעבר לנתון זה, אין בשלב זה נתונים מפורטים על התפלגות העולים באזורי העיר השונים, לפי גיל ומין. על כן, כל הנתונים המובאים להלן מתייחסים לסוף שנת 2007, השנה לגביה קיים הפירוט הרב ביותר.

עם פתיחת שערי בריה"מ לשעבר בשנת 1989, חל גידול במספר העולים שפנו לת"א-יפו כיישוב מגורים ראשון בישראל: ב-1990 חלה עלייה תלולה במספר העולים החדשים המשתקעים בעיר ומספרם הגיע בשנה זו לשיא של כ-24,700 עולים. לאחר 1990 התחילה להירשם ירידה במספר העולים המשתקעים בעיר בכל שנה, ובצורה הדרגתית מספרם הצטמצם לכדי 1,275 עולים בשנת 2007 (לוח 2.51). סך כל העולים שעלו לישראל החל ב-1990 ומתגוררים בת"א-יפו עומד על 49,397 והם מהווים 12.7% מכלל האוכלוסייה בעיר בסוף 2007 (לוחות 2.51, 2.54).

בעבר הייתה אוכלוסיית העולים צעירה יותר בהשוואה לכלל אוכלוסיית העיר. ב-2003 מגמה זו השתנתה ומבנה הגילים של העולים בת"א-יפו הפך להיות דומה לזה של כלל האוכלוסייה בעיר, דבר הבא לידי ביטוי בחציון הגיל, שעמד בסוף 2003 על 34.2 בקרב העולים בהשוואה ל-34.0 בקרב כלל התושבים בעיר. ב-2004 הגיל החציוני של העולים היה 34.3 לעומת 33.9 בקרב כלל תושבי העיר. מגמה זו המשיכה גם בשנים הבאות ובשנת 2007 גיל העולים החציוני עמד על 35.2, לעומת הגיל החציוני של כלל תושבי העיר שעמד על 34.2. בהשוואה בין קבוצות הגיל השונות ניתן לראות פערים בין שתי האוכלוסיות: העולים מאופיינים בשיעורים גבוהים יותר, בהשוואה לכלל האוכלוסייה, בקבוצות הגיל 15-24, 25-44 ו-45-64, ובשיעוריהם נמוכים יותר בהשוואה לכלל האוכלוסייה, בקבוצות הגיל הקיצוניות - הצעירה ביותר (0-14), והמבוגרת ביותר (+65).

מבחינת התפלגות העולים לפי אזור המגורים בעיר (לוח 2.53) עולה כי שיעור גבוה מאוכלוסיית העולים התרכז ברבעים הדרומיים: ברובע 7 (יפו) - 19.8%, ברובע 8 (שפירא, סביבת התחנה המרכזית החדשה) - 15.1% וברובע 9 (מזרחית לאילון) - 28.4%. אחוז העולים מקרב כלל העולים בעיר בעבר הירקון ובצפון העיר הוא נמוך: ברבעים 1 ו-2 שיעורם עומד על 6.9% ועל 5.9% ברובע 4, בצפון, אחוז העולים עומד על 5.5% וברובע 3 שיעורם הוא 8.8%.

מבחינת התפלגות העולים בעיר (לוח 2.54) כאחוז מכלל התושבים, לפי רובע המגורים עולה כי העולים מהווים אחוז ניכר מהאוכלוסייה בדרום העיר, במיוחד ברובע 8 (28.1%) וברובע 7 (20.6%). ברבעים שבצפון העיר העולים מהווים אחוז קטן משמעותית מהאוכלוסייה, במיוחד ברובע 2 (5.9%) ורובע 4 (6.3%).

במהלך שנת 2008, 3,599 עולים עזבו את ת"א-יפו ליישובים אחרים בישראל (חלקם הגיעו ישירות מחו"ל לת"א-יפו ושהו בה תקופה קצרה באורח זמני), ו-3,521 עברו לגור בת"א-יפו מיישובים אחרים בישראל (לוח 2.55). היקף הניידות של העולים גבוה במיוחד: שיעור הנכנסים והיוצאים ב-2008 ל-1,000 נפש באוכלוסיית העולים עומד על למעלה מ-70 עולים הן בקרב היוצאים והן בקרב הנכנסים. לשם השוואה, הנתונים המקבילים לגבי הניידות בין-יישובים ביחס לכל התושבים בעיר הם: כ-63 וכ-53 תושבים, בהתאמה. נתון זה מלמד כי אכן העולים מהווים קבוצה ייחודית המאופיינת על-ידי ניעות פיזית בין-עירונית גבוהה. הפיזור הגיאוגרפי של יעדי העוזבים את העיר מראה כי העולים שעזבו את ת"א-יפו אינם מתרחקים יתר על המידה מתל-אביב-יפו והם נשארים במחוז תל-אביב בערים הסמוכות - קרוב למחצית ממספר העולים שיצאו מת"א-יפו עברו לערים שכנות במחוז תל-אביב, במיוחד לערים הדרומיות לעיר תל-אביב-יפו, כגון בת-ים וחולון (כ-22% עזבו לטובת ערים אלה).